

BEROEPSVAARDIGHEDEN? HET GAAT ALTIJD OVER TAAL

Begin 2009 ging de film *Onzichtbare taaltaken* in première. Deze educatieve documentaire geeft voorbeelden van hoe taal onlosmakelijk verbonden is met de beroepscontext en hoe mbo-studenten hierop voorbereid kunnen worden tijdens hun opleiding. Als aanvulling op de film is er nu online trainingmateriaal – onder de titel *Zichtbare taaltaken* – beschikbaar dat niet alleen taaldocenten maar ook vakdocenten in het mbo helpt om het beste in hun studenten naar boven te halen.

ANJA VAN KLEEF

Van mbo-leerlingen wordt wel erg veel gevraagd op taalgebied: ze moeten scripties schrijven, recensies, stageverslagen; ze krijgen complexe opdrachten en moeten reflecteren over abstracte onderwerpen. Er gaat dan ook veel fout. Ze kunnen het niet! Iedereen zegt het.

Wat moeten ze eigenlijk kunnen? Daar is een kort antwoord op: ze moeten het taalniveau halen dat in het kwalificatiedossier van hun opleiding staat aangegeven. B1, daar komt het vaak op neer op mbo 2 en 3, of niveau 2F, om in de termen van het Referentiekader Taal van de commissie-Meijerink te blijven. Niet echt een niveau waarmee je het soort verslag kunt schrijven waar veel docenten naar verlangen.

Maar vragen we dan eigenlijk niet te veel met die scripties en die stageverslagen? En ligt de nadruk dan wel op de belangrijkste dingen: de klantcontacten, je vakkenis verwoorden? Is het wel terecht, dat beeld dat ze ‘niets kunnen’? In het online trainingmateriaal *Zichtbare taaltaken* blijkt: als je de goede feedback geeft, en de goede vragen stelt, kunnen mbo-leerlingen heel veel. De taalvaardigheden die in het beroep nodig zijn, kunnen ze wel degelijk leren.

Van Onzichtbare taaltaken naar Zichtbare taaltaken

In *Levende Talen Magazine* 2009-6 heb ik de film *Onzichtbare taaltaken* beschreven (Van Kleef, 2009). Het is een eyeopener: de film laat zien, aan iedereen die met be-

roepsonderwijs te maken heeft, dat taal een onlosmakelijk onderdeel is van professioneel handelen op alle niveaus, in alle beroepen. Dat is helemaal niet zo’n vanzelfsprekende boodschap. Je moet mbo’ers niet lastigvallen met taal, was altijd het idee. Wat ze op het vmbo hadden gedaan, moest genoeg zijn; op het mbo werken ze aan echte beroepscompetenties. Maar sinds kort moeten mbo-leerlingen de vereiste taalniveaus (2F, of soms 3F) kunnen aantonen in hun eindexamens, en dat kunnen ze niet vanzelf – je moet mbo’ers wel degelijk lastigvallen met taal. De film *Onzichtbare taaltaken* maakte duidelijk over welke taal we het dan hebben.

‘Grammatica en vocabulaire zijn essentieel, dat staat vast, maar daarmee ben je er niet als je de specifieke taaltaken in je beroep wilt kunnen uitvoeren op het ver-

eiste niveau’, zegt Annelies Kappers, een van de makers van *Onzichtbare taaltaken*. ‘Die film heeft veel losgemaakt. Christa Beckers en ik merkten dat we voorzagen in een enorme behoefte aan beelden; mensen willen zien wat die taalniveaus precies betekenen in het beroep en wat vakdocenten kunnen doen om bij te dragen aan de taalontwikkeling van leerlingen – welke feedback ze kunnen geven en hoe leerlingen daarvan leren.’

De film was een begin, maar niet voldoende om docenten daarin te scholen. Naast de dertig minuten materiaal die voor de film zijn gebruikt, heeft filmer Maarten van der Burg (Script Factory) vele uren opnames gemaakt die net zo illustratief zijn. Ze zijn een ideale bron voor scholingsmateriaal, dus zijn Annelies Kappers en Christa Beckers bij die beelden begeleidende trai-

‘Mensen willen zien wat die taalniveaus precies betekenen in het beroep en wat vakdocenten kunnen doen om bij te dragen aan de taalontwikkeling van leerlingen’

ningsopdrachten op een website gaan zetten: *Zichtbare taaltaken*, <www.filmmetaal.nl>.

Voor docenten, managers en begeleiders op de werkvloer

Kappers: ‘Taal en beroepsvaardigheden zijn sterk verweven. Je ziet in het mbo-taalonderwijs vaak dat taal geïsoleerd wordt aangeboden; dat is niet nodig. Je kunt beeld gebruiken om te laten zien hoe de taal er in de werkelijkheid uitziet, als onderdeel van een complexe beroepstaak. Als je er alleen maar over praat, zoals op de traditionele manier gebeurt, krijg je daar geen goede indruk van – als leerling niet, maar ook niet als taaldocent. Ook de docent moet weten hoe het er in het echt uitziet. Het beeld van het beroep is bij taaldocenten vaak niet voldoende en er zijn ook te weinig faciliteiten om het te onderzoeken. Communicatie die je in het werk nodig hebt, komt de klas niet in. Ook voor de taaldocent – en dan bedoel ik ook de vreemdetalendocent! – is het belangrijk om de werkelijkheid binnen de school te halen. Het scholingsmateriaal van *Zichtbare taaltaken* kan daar een rol in spelen.’

Maar het zijn niet alleen de taaldocenten die te maken hebben met taal in de beroepsopdracht. Kappers vervolgt: ‘Vakdocenten en begeleiders op de stagewerkvloer zijn het zich vaak niet bewust, maar het gaat altijd over taal. Ze doen iets voor, de leerling doet het na, hoezo taal? Totdat je in een filmpje het verschil ziet, als een instructeur niet alleen voordoeft, maar vooral vragen stelt; hij laat taal ontstaan, waardoor de leerling leert de vaktaal te gebruiken.’

Daarom gebruiken taalcoaches in het mbo het materiaal van *Zichtbare taaltaken* om vakdocenten en begeleiders bewust te maken van dit soort mechanismes, en om werkvormen aan te bieden (vragen stellen, feedback leveren) die de taalontwikkeling bevorderen. Met *Zichtbare taaltaken* reflecteren ze op vragen als: wat vraag je van leerlingen, hoe verwoord je dingen, welk effect hebben je woorden?

Ook onderwijsmanagers horen tot de doelgroep van *Zichtbare taaltaken*. ‘Managers weten precies wat er moet gebeuren voor taalbeleid: analyseren, implementeren,

evalueren. Maar als je vraagt: hoe dan? is het antwoord moeilijker’, aldus Kappers. Het is bijvoorbeeld belangrijk dat ze zich realiseren dat taalontwikkeling ook op het bord van de vakdocent ligt. De manager moet het mogelijk maken dat de vakdocent en de begeleider op de werkvloer worden geschoold, bijvoorbeeld door een taalcoach. Annelies Kappers biedt daarom wel eens een workshop speciaal voor managers aan: *Help, ik heb een taalcoach in mijn team*.

De kracht van het beeld

Maarten van der Burg specialiseert zich als docent op de Hogeschool van Amsterdam op het onderwerp innovatief leren met digitale media. Daarnaast produceert en regisseert hij voor zijn firma Script Factory sinds 1995 educatieve documentaires en internetprojecten, waaronder de film *Onzichtbare taaltaken*. Ook het beeldmateriaal van *Zichtbare taaltaken* is van zijn hand.

Van der Burg: ‘Beeld is zo’n ontzettend krachtig middel bij het leren. Als je het goed doet, kun je het bijvoorbeeld gebruiken als tijdmachine, of als middel om te objectiveren. Beeld geeft veel meer aanleidingen om de werkelijkheid te reconstrueren, en daar gaat het om bij leren.’

De filmpjes van *Zichtbare taaltaken* bieden een directe blik in de werkelijkheid van de leerling op stage en in de les. ‘Ik probeer geen marionetten te filmen, zoals je wel eens ziet in sommige films: alles keurig gefilmd, maar het is niet de werkelijkheid. Je moet als maker net zo verast zijn als je publiek, als kijker zou je verliefd moeten worden op die gefilmde leerling.’

Zinnige opdrachten

De opdrachten bij de filmpjes op de website laten de deelnemers reflecteren op verschillende geïsoleerde momenten en toepassingen verzinnen voor hun eigen situatie. Die opdrachten doen dat heel doeltreffend, en dat is geen wonder, want auteurs Annelies Kappers en Christa Beckers zijn gepikt en gemazeld in het beroeps- onderwijs. Kappers is begonnen als docent Nederlands en NT2 en was tot oktober 2009 samen met Beckers (docent Duits) beleidsmedewerker voor taal in het vo en

KWALIFICATIEDOSSIER EN HET REFERENTIEKADER VAN MEIJERINK

Een kwalificatiedossier beschrijft voor een beroep of beroepsgroep:

- de inhoud van het beroep;
- de benodigde competenties voor een beginnende beroepsbeoefenaar;
- de benodigde kennis en vaardigheden voor een beginnende beroepsbeoefenaar.

Een kwalificatiedossier beschrijft dus wat een diploma van een bepaalde mbo-opleiding inhoudt. Kwalificatiedossiers worden opgesteld door de 17 Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven.

Op verzoek van het ministerie van Onderwijs hebben de kenniscentra de referentieniveaus taal en rekenen van de commissie-Meijerink opgenomen in kwalificatiedossiers mbo. Voor mbo-opleidingen op niveau 1, 2 en 3 is het fundamentele referentieniveau 2F vastgesteld. Voor mbo 4 wordt 3F het referentieniveau.

Naast de referentieniveaus worden in alle kwalificatiedossiers ook beroepsgerelateerde eisen aan taal en rekenen opgenomen. De beoordeling van taal- en rekenvaardigheden gebeurt met behulp van verschillende soorten examens. Met de invoering van de referentieniveaus wordt een start gemaakt met de geleidelijke invoering van centraal ontwikkelde examens. Naast de examens op basis van de referentieniveaus taal en rekenen blijven de specifiek voor het beroep benodigde onderliggende taal- en rekenvaardigheden deel uitmaken van de beroepsgerichte examens. De vormgeving van de beroepsgerichte examens is de keuze van de instelling.

mbo van het ROC van Amsterdam. Haar specialiteit: deskundigheidsbevordering van docenten.

Dat taalverwerving in het beroepsonderwijs méér moest betreffen dan goed gespelde werkwoordsvormen was de dames al lang duidelijk. Ze deden er als docent al alles aan om de beroepscontext zo veel mogelijk te betrekken bij hun onderwijs, omdat ze zagen dat daar de motivatie van de leerlingen vandaan kwam en de echte invulling van de vereiste taalvaardigheidsniveaus. Maar wat ook duidelijk werd, was dat voorgestructureerde gespreks oefeningen maar weinig deden aan de voorbereiding op dat beroep. Kappers: ‘Die voorgestructureerde gesprekken, waarbij je moet reageren op zinnetje op een A4’tje voor je neus, worden heel veel gebruikt in het mbo. Maar ze bereiden je niet voor op de werkelijkheid. Daar kun je niet oefenen, want je weet niet wat er komt. De film hebben we toen gemaakt om te laten zien dat je veel meer bereikt als je die stage-ervaringen gebruikt – we lieten taal in het beroep zien.’

Het materiaal van *Zichtbare taaltaken* gaat vervolgens een stap verder. Behalve bewustwording biedt het deelnemers de gelegenheid om werkvormen te onderzoeken voor hun eigen situatie. Van der Burg: ‘Docenten die kunnen leren van hun eigen leren, die kunnen reflecteren op hun eigen functioneren, zijn bekwaam. Daar zijn de opdrachten op gericht.’

Anja van Kleef is opleidingskundig adviseur bij CINOP. Via CINOP biedt Annelies Kappers een introductieworkshop aan voor het werken met *Zichtbare taaltaken*. Daarvoor kunt u contact opnemen met Christel Kuijpers, <ckuijpers@cinop.nl>.

Film@Taal

De film *Onzichtbare Taaltaken* is tot stand gekomen in een samenwerking tussen het ROC van Amsterdam, Script Factory, de Hogeschool van Utrecht en CINOP, de laatste als hoofduitvoerder van de activiteiten in de pijler onderwijs van het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006–2010: ‘Van A tot Z betrokken’*, dat zich richt op het voorkomen en verminderen van laaggeletterdheid en op leesbevordering (opdrachtgever is het ministerie van Onderwijs, hoofduitvoerders zijn CINOP, Stichting Lezen & Schrijven en Stichting Expertisecentrum ETV.nl). Inmiddels heeft Annelies Kappers Film@Taal opgericht, een eigen bedrijf waarin ze verder wil werken aan film als scholingsmateriaal voor docenten en management in het mbo. Met subsidie van het *Aanvalsplan Laaggeletterdheid* kon ze in dat kader, als vervolg op de film, samen met Script Factory de website *Zichtbare taaltaken* ontwikkelen. Op <www.filmmetaal.nl> is het materiaal nu te vinden voor wie zijn of haar gegevens invult. De film *Onzichtbare taaltaken* zal in de toekomst nog aan de website worden toegevoegd. Voorlopig is hij echter nog te zien via <<http://ott.scriptfactory.nl>>.

LITERATUUR

Kleef, A. van. (2009). *Onzichtbare taaltaken: Een film over taal in de mbo-stage*. *Levende Talen Magazine*, 96(6), 18–22.